

Politik, közgazdasági és zsidó felekezeti hírlap.

JÜDISCHE ZEITUNG.

Organ für Politik, Volkswirtschaft und jüdisch-konfessionelle Interessen.

אלגעמיינע יידישע צייטונג

אָרנאן פֿיר פּאָליטיק, האַנדעל, פֿערקעהר אונד ייִדיש-קאָנפּעסאָיאַנעללע אינטערעסען.

Table with publication details: Megjelenik 5-ször hetenkint (szombat, vasárnap és Izs. ünnepek kivételével), Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Sip-utca 16. sz., Előfizetés: 1/4 évre 5 korona.

דאס זיא דיעזעס לאנד פֿעילאסען זאָללען, אין וועלכעס זיא איינע הייטשטאַטע אונד בראָד געפֿונדען האבען. איך בין דאָהן אינפֿארטירט דאס דער גראַססטע טהייל דער פֿאַטערלאַנדישען יודענשאַפֿט דיעזע בעוועגונג אלס איינע אונד פֿאַטריאָטישע אונד אונטערזיכטע פֿעראַרטיילט, אונד דעס האַלב גלויבע איך ריכטיג צו האַנדעלן, ווען איך צור איינדאַמטונג דיעזער בעוועגונג דאס וואָרט ערגרייפֿע אונד פֿאַלגענדע אינטער-פֿעללאַצאָנען איינבריינגע:

1) אן דען מיניסטער דעס איינערן: האט דער הערר מיניסטער קעננטניס דאָ פֿאַן, דאס אים נאָנען לאַנדע זיך ציאַניסטען-פֿעראיינע בילדען, וועלכע - אָהנע פֿאַן דער רע-גירונג ערמאַכטיגט צו זיין אונד אָהנע שטאַטט-ליך גענערהייטע שטאַטטען - אים נאָנען לאַנד-דע געלדזאַמטלונגען פֿעראַנשאַלטען? געדענקט דער הערר מיניסטער, אין דיעזער אנגעלעגענהייט איינע אונטערזוכונג איינצולייטען?

2) אן דען מיניסטער פֿיר קולטוס אונד אונטערריכט: האט דער הערר מיניסטער קעננטניס דאָ פֿאַן, דאס אונטערזיכטע פֿאַרשטאַנדען אונד מיטגעלשול-פֿאַרשטאַנדען, זאָוויא פֿאַלקס-שול-לעזערע אן דער ציאַניסטישען בעוועגונג טהיילנעך-מען, מיטגלידער דער ציאַניסטישען פֿעראיינע זינד, דאס זיא דער איהנען אנפֿערטרויען יוגענד ציאַ-ניסטישע אידעען בייבריינגען אונד צו ציאַניסטישען צוועקען געלדזאַמטלונגען פֿעראַנשאַלטען? האַלט דער הערר מיניסטער איינע זאָלכע ווירק-זאַמקייט מיט דעם בערווע איוועס פֿאַרשטאַנדען, דעשפֿעקאָווע לעהרערס פֿיר פֿעראיינבאַר?

דער טענאָר דיעזער אינטערפֿעללאַצאָן איז אַ - וויא מאן זעהט - געגען דיא ייִדישען פֿאַ-פֿעססאָרען געריכטעט, דיא יא דער פֿאַלקספֿאַר-טייא זייט יע הער אין דאָן אים איינע זינד, וואס אבער דער אינטערפֿעללאַט פֿאַס ציאַניס-טוס זאגט, אונד ניכט שויער, צו קרימיזירען, פֿאַר אללעס אונד אין זיינער בעהיפֿונג, דאס דיא ציאַניסטישע בעוועגונג פֿיר דיעזעניגען יודען געגרינדעט וואורדע, וועלכע זיך דען בעוואָהנערן דעם בעטרעפֿענדען לאַנדעס ניכט אַנפֿאַססען קאַנגען, איינע גראַססע ליקקע אויסצופֿיללען. ער פֿערשוויעט עס וואָהלוויליק, האט דיא זאָ זעהר געריהמעט "כריסטליכע לעבע" דיא יודען פֿיע-לעך לאַנדער צו ערדריקקען דראָהט אונד זיא הודך איהרע טאַרסליכען אומאַרמונגען דאַצו צווינגט, איינע נייע היימאַט אויפֿצונוועקען. דאַנן געדיעטע ער מיט זיך זעלבסט אין ווידערשפֿיד, אלס ער דאַרבער קלאַנטע, דאס אין נאַנין אונ-נאַן קיט איינע בעדייטענדערע געמינדע עקזי-סטירע, וואָ דיא ציאַניסטישע בעוועגונג ניכט וואַרצעל געפֿאַססט האַטע, אונד באלד דאַרויף דאַרלענטע, דאס דער גראַססטע טהייל דער אונ-

1904 אבנעהאלטען. איך ווילל דאס געעקערטע היין ניכט מיט דער אויפֿזאַהלונג דעססען לאַנד-וויללען אין וויא פֿעלען שטאַטען אונד דאַרשערן זיא שאַן איהרע אָרגאַניזאַצאָן אונד פֿעראייניגונג האבען; איך פֿערווייזע טור דאַרויף, דאס קיט איינע בעדייטענדע געמינדע אים לאַנדע עקזיס-טירט, וואָ דיעזע בעוועגונג ניכט שאַן וואַרצעל געפֿאַססט האַטע, אין אונגאַרן וואורדע בינגען אבט וואָבען אין 1058 זאַמטעל-ביכסען פֿיר דען ייִדישען נאַציאָנאַל-פֿאַנד, דער אין לאַנדאָן זיינען זיפֿן האַט, 1301 קראַנען געזאַמטעלט (הייטער-קייט), אויסגערדעס זינד הודך 671 זאַמטעל-באַנען 8039 קראַנען איינגעלויפֿען, אונד בינגען 9 מאַנאַטען בעלעף זיך דיא געזאַמטעלטע סוממע אויף 38.156 קראַנען.

נון קאַטע איך צו יענער זייטע דער פֿרא-גז, דיא עפֿאַרענד אונד ווען וויר זעהען, דאס זאָוואָהל אן דער אונטערזיכטע, אלס אויך אן דען מיטגעלשולען פֿאַרשטאַנדען זיך פֿינדען, דערען האַרען דיא ערציעהונג דער יוגענד אונ-פֿערטרויט אונד, דיא ציאַניסטישע אידעען פֿער-ברייטען, אן ציאַניסטישען פֿעראיינען טהיילנעך-מען, דאַנן ווירד אין מיר דאס פֿערטרויען צו דיעזער געזעלשאַפֿט ערשייטערט אונד איך צוויפֿלע דאַראן, דאס דיעזע העררען פֿאַהיג ווא-רען, דיא איהנען אַנפֿערטרויען יוגענדליכען עלעמענטע אין פֿאַרשטאַטעס ניסטע צו ער-ציעהען.

איך ווילל ניכט אויף דאס פֿערוואַלדע גע-ביעט טרעטען, אָבוואָהל איך אין געוועסען פֿער-צייכניס פֿאַן אללען יענען שלען אונד פֿערווא-רען האבען, דיא אן דיעזער בעוועגונג טהיילנעך-מען, איך ווילל טור דיא אויפֿמערקזאַמקייט דעם העררן אונטערזיכטעס מיניסטערס דאַרויף לענקען, אָב ער עס מיט דעם פֿאַרשטאַנדען-בערוף פֿיר פֿעראיינבאַר האַלט, דאס פֿאַרשטאַנדען, דיא אן זאָלבען אונפֿאַטריאָטישען פֿעראייניגונגען טהייל-געהמען, אין דער שולע דיא יוגענד לויטען זאָל-לען, איך בין אויך דעם נאַכזעאָנגען, אָב דיעזע פֿעראיינע בעהאַרליך גענערהייטע שטאַטטען האבען אונד דיא ערלויבניס בעזיטען, היער געלד צו זאַמטעלן, דאס איז ניכט דער פֿאַלל. אים יאָהרע 1904 האבען זיא דעם מיניסטער דעם איינערן גראַפֿען שטעפֿאַן מייס א איהרע שטאַ-טוסען איבערריכט, דיא מיט דער בעגרינדונג א ב ג ע ו ו י ע ז ען וואורדען, דאס דער אונ-פֿאַטריאָטישע פֿעראיינ אויסלאַדישע פֿאַפֿאַנאַנדאַ מאכט, מיט אויסלאַדישען מאַכטען אין פֿערבינד-ונג שטעהט אונד פֿיר אויסלאַדישע צוועקקע געלד זאַמטעלט, זייטדעם זינד ווערער שריטטע צור ערלאַנגונג דער גענערהייטע דיעזער שטאַ-טוסען אונטערזיכטען וואָרדען, אבער ביזהער אָהנע ערפֿאַלל.

דיא לעהרען דעם ציאַניסטוס וואָללען דיא אונגאַרישען יודען, דערען גראַססטע טהייל בוי-הער אינטער פֿאַטריאָטיש וואַר, דאַהן ברינגען,

דער ציאַניסטוס אים אונגאַרן אבנעהאלטענדיגע.

איינע גראַססע, אונטערזיכטע עהרע איז דעם ציאַניסטוס צו טהייל געוואָרדען, אונד גע-ראדע היער אין אונגאַרן, געגען דעססען יודען ער זיך אים מייסטען בעקלאַמט, דאס זיא דער ציאַניסטען-בעוועגונג גענעראַליזירט גלייכנילטיג דא-שאַדען; דער ציאַניסטוס איז מיט דעם געסטרעיען טאגע אים אונגאַרישע פֿאַרלאַטענט איינעצואַנען, וואָ פֿאַן איהם זאָ פֿיעל געשפֿאַרבען וואורדע, וויא עס זייט זיינעס בעשטאַנדע אין אללען פֿאַר-לאַטענטען דער וועלט צוואַממען ניכט דער פֿאַלל וואַר, דאס איז איינע גראַססע רעקלאַם פֿיר דען ציאַניסטוס, אונד עס טהוט איהר וועג אַבבירן, דאס זיא געראדע זייטעס איינעס פֿאַלקספֿאַר-טייליכען אַנטיסעמיטען אין סצענע געוועסעט וואורדע.

געטערן שפֿאַט אבענדס, פֿאַר שלוסס דער נאַכטיגאַנטע זיטע, האט נאַטליך דער אבנע-אַרדענטע געאַרס מר ע ש א נ י ענדליך זינד גע זייט צווייא וואָבען אַנגעקונדיגטע א י נ ט ע ר פ ע ל ל א צ י אָן איינעבראַבט, אין דע-רען בעגרינדונג ער פֿאַלגענדעס זאגט:

אים פֿאַרהיין פֿערוואַהרע איך מיך געגען דיא צייטוהונג, אלס אָב איך מיט מיינער אונ-טערפֿעללאַצאָן געגען דיא איינהייטליכע אונגאַר-לאַנדישע יודענשאַפֿט אויפֿריווע צדער שיימיסטונג מאכע, (הייטערקייט) דיא ציאַניסטישע בעוועגונג איז אים יאָהרע 1897 אין באַזעל ענטשטאַנדען, אויף פֿעראַנלאַסטונג דר' הערצל'ס אונד דר' נאַ-אויס, (גראַססע הייטערקייט, רופֿען: ניכט נאַראָן, זאָרדען נאַר דר' וי).

דיא ציעל דער ציאַניסטישען פֿעראייניגונג איז, וויא דיעס אויף איהרען קאַנגרעסען אים-מער בעשאַפֿט ווירד, דאס יודענשטוס ניכט אויף קאַפֿעסאָיאַלעך, זאָרדען אויף שטאַטטעס-אונד נאַציאָנאַלע-גרונדלאַגע צו דעם צוועקקע צו אָרגאַניזירען, דאַמיט אין ייִדיש-נאַציאָנאַלער שטאַט געגרינדעט ווערדע, אונד אין דיעזען נייען פֿאַליטישען שטאַט וואָללען זיא אלל'דיע-יעניגען איינבעציעהען, דיא זיך דער בעוואָהנער-שאַפֿט דעם בעטרעפֿענדען לאַנדעס ניכט אונ-פֿאַססען קאַנגען אָדער וואָללען.

ווען מאן פֿאַס ציאַניסטוס שפֿריכט, בערו-פֿען זיך פֿעלע גערן אויף דיא באַר אָן היר ש'שע אַק ציאָן אין זי-אַמעריקאַ, וואָהרענד דיעזע אבער זיך אים ראַהמען דער וואָהלסט האַט י נ ג י י ט בעוועגט, בע-צוועקט דיא ציאַניסטישע בעוועגונג - וויא גע-זאַנט - דיא גרינדונג איינעס ייִדיש-נאַציאָ-נאַלען שטאַטעס, זיא האט אלוז דען כאַראַקטער איינער איררענעמיסטישען פֿאַליטי-שען בעוועגונג, דיעזע האט זיך אין אונזערעס פֿאַרעלאַנדע פֿאַר 4 יאָהרען פֿעריברייטעט, א-ה-רען ערסטען קאַנגרעסס האבען זיא אין פֿיעסבורג

105 יא ארע אלמע
יודישע פרויא) איז אין בעללא-
מינין (זאלער קאמיטאט) געשטארבען, פאן
ווא געשריבען ווירד: דא אלמעסע פרויא דעם
זאלער קאמיטאטס, פרויא מארע קלוגער,
דא אים יאהרע 1803 געבארען ווארדע, זאמיט
דא אלמע פאן 105 יאהרען ערריכטע, איז
אם 30 נאָוועמבער געשטארבען. זא ווארדע
זייט לאנגען יאהרען פאן דער היעזיגען געמיינדע
ערהאלטען, פרויא קלוגער וואר ניע קראנק אונד
ערפרייטע זיך שטעטס איינעם גומען הומאָרס.
זא וואר אין רוסיש-פאלען געבארען אונד
וואָהנטע זייט 80 יאהרען אין אונגארן.

איינגעהען איינעם אנטי-
סעמיטישען בלאטטעס) דאס אונ-
טער דעם מיטעל "מאדיא אלא" זייט
49 יאהרען היער אין בודאפעסט ערשיע-
נענע אנטיסעמיטען-בלאטט האט מיט דעם גע-
סטיגען טאגע צו עקזיסטירען אויפגעהאָרט.
מאנגעל אן מהילאנאמע איז זיינע מאָדעס-
אורזאכע; ניכט עטווא דארום, ווייל דער אנטי-
סעמיטיסמוס אין אונגארן אבניממט, זאָנדערן אים
געגענטהייל, ווייל "מאדיא אלא" פאָס פאלקס-
פארטייא-בלאטט "אלקאטמאנ" אן ראָההייט דעם
מאָנעס איבערטרעפפן ווארדע אונד זאָ דא
אבאָנענטען דעם ערסטערען אן זיך געריום-
סען האט.

רוייע איינעם געטויפמען
דיכטערס) אונטער דעם מיטעל "הינריך
היינעס מעמאָרען" ערשיינט דעמאָכסט אין
ווערק, דאס אים אויפצייכונגען, ברעיען אונד
געשפאלבען דעם בעריהמטען דיכטערס הינריך
היינעס צוזאמגעגעשעלעלט איז. אין איינעם
"האמבורג, 9 יאָנע 1826" דאמירטען ברעיען
היינעס אן מאָנעס מאָזער פֿינדען וויר איי-
נען אינטערעסאנטען אבשניט, דער אונד רעכט
דייטליך צייגט, דאס דער דיכטער זיינע טויפע
בערייט האט. היינע שרייבט: "איך לעבע גאנץ
אבגעוואָנדערט, רעוויירע מינע אלטען אידעען,
ערגריבעלע אייניגע נייע אידעען אונד שרייבע
איבערדייטענדעם שלעכטעם צייג. ווער מיך אים
מייסטען קוואַל, דאס בין איך
איימער זעלבסט. - אים גרונדע בין
איך יעצט אונד איינער ליך זאָ זעהר
בעוועגט, דאס איך אן ניכטס אייסערעם דענקען
קאָן... איך בין יעצט ביא בריוס אונד יודע
פֿערהאסט, איך בעריייע זעהר, דאס
איך מיך געטויפט האב; איך זעהע
גאר ניכט איין, דאס עס מיר זייטעם בעסער
געגאנגען זיי; אים געגענטהייל, איך האבע זייט-
דעם ניכטס אלאס אונגליק. -
איז עס ניכט נאָררייש? קיים בין איך געטויפט,
זאָ ווערדע איך אלאס יודע פֿערישען!"

קליינע נאכריכטען) אים פֿעטערס-
בורג ווירד אייע פֿערשלימערונג אים בעפֿינדען
דער צאָרין געמלדעט. - נעסטען ווארדע אין אכאָן-
סאנסוי איין איינברוך אונד פאָסט-אמט פֿע-
איבט. - דער שעה דער הויפטשטאָדטשען אונטערמורונג-
פירטא "בלום עס קאָסט" לודוויג בלוס, האט נעסטען
איינען זעלבסטמאָרד-פֿערזוך געמאכט. ער ווארדע אים
שפיטאל איבערפֿהרט.

פראנץ יאָנע - מיטער-וואַלד

אויס דעם אבגעוואָנדערטענהויע.
- אקקערבו-בידזשעה. - אינטערסעלאציאָן. -
אין דער געסטריגען פֿארמיטאנס-זייטונג
דעם אבגעוואָנדערטענהויעס ווארדע דא בערא-
טהונג איבער דאס בידזשעה דעם אק-
קערבו-מיניסטעריוואטס פֿארט-
געוועטעט. עס שפראכען דא אבגעוואָנדערטען קארל
פֿאברוי, פֿראנץ פֿאָר און אונד געזא פֿא-
לויני, וואָרדיק אקקערבו-מיניסטער דאראני
זיך איבער דא פֿערשידענען צווייגע דער לאנד-
ווירטהשאפט אין איינער רעדע אייסערטע, דא
ער ערסט אין דער נאכמיטאנס-זייטונג בענע-
דעמע. נאכדעם נאך מעהרערע רעדער צום אק-
קערבו-בידזשעה געשפראכען האטטען, פֿאלגטען

אינסערפעללאציאָנען; צערסט דיע-
יעניגע סמרטשאני איבער דען ציאָ-
ניסמוס, וועלכע וויר אן לייטענדער שמעללע
ברייגען; דאן דעם פֿאלקספארטיילערס שוימאָני-
שעמאדאס דאריבער, דאס דא פארטייען
פֿאן איינעם מאטריקעל-פֿיהרער געצוואונגען ווער-
דען, דאס פֿראַקטאָלל דער ציוויל-
עהע צו אונטערצייכען; פֿערנער דעם אבגע-
וואָנדערטען נעמעש בעטרעפֿעס דעם איבער-
פֿאללעס איינער סערבישען
באנדע אונד שליעסליך דא אינטערסעללא-
ציאָן דעם אבני קארל פֿאָר און, דער איבער
דען בעקאנטען פֿאלקספארטייליכען אויפֿרוף
געגען דא ציוויל-עהע אונטער אנדערעם
פֿאלגענדעם זאגטע:

עס האט מיך בעפֿערדעט, דאס דיעניגען,
דא זיך אין איינע קריטיק איינליעסען, זיך פֿאָר-
ערסט פֿעראברעטע האבען אונד אינסגעזאמט
איינער אונד דערזעלבען פארטייא אנגעהאָרען.
דא פֿעראונדצוואונגען אבגעוואָנדערטען אונטער-
שטימען דא רעגערונג; איך פֿאלגענדע היערויס,
דאס זא הינוועדער פֿאן דער רעגערונג אונטער-
שטימע ווערדען; ניכט אין דער קאָזערעק-שא-
פֿאיר, זאָנדערן אין אנדערער בעציעהונג. וויר
לעבען אין זאָלבען צייטען, דאס דא מאַרטיאָל
דער רעגערונג בעדארף, דא זא זאָנסט צער-
פֿלעסען קאָנטע, אונד דא רעגערונג דא מא-
יאָרטאָל כרויכט, דא זא זאָנסט פֿעדרופֿפען
ווירדע. מיט איינעם וואָרט, עס בעשעקט צווי-
שען איהנען איין געגענווייטיגעס בינרויס. אויף
דעם פֿאָדע דער לאָגיק קאָממע איך צו דעם
שלוסע, דאס אן דער זאכע אויך דא רעניע-
רונג בעמהיליגט איז. דא רעגערונג איז
דאראן אינזאָפֿערנע בעמהיליגט, דאס זא איינע
אונטער אללער קריטיק שמעהערדע שלעכטע פֿאָ-
ליטיק בעפֿאלגט, וועלכע זא קיהן מאכט."

רעדנער שילדערט זאָדאן זיינע אים פֿער-
איינע מיט וועקערלע פֿאָר 16 יאהרען ענטוויק-
קעלטע מהאָטיקייט אויף דעם געביעטע דער
קירכע-פֿאָליטיק אונד זאגט, דא פֿאלקס-פארטייא
וואר דאמאלס נאָך נירגענדס, נור דער געגענוואָר-
מינע קולטוס-מיניסטער האט עס פֿערוזכט, זא צו
פֿערפֿלאנצען אונד צו וואָרטען. וויר האבען דא-
מאלס ניכט געדאכט, דאס דא צייט קאָממען
קאָנטע, דא יענע פארטייא הינטער דעם העררן
מיניסטער-אוידענטען אלאס איינע זיינער שטאָר-
קען שמעהען ווערדע, וועלכע יעצט דא ער-
קלאָונג פֿעראַפֿענטליכט האט. דיעס קאָן צור
פֿאלגע האבען, דאס דא נאציאָן בעציעהונג מאנ-
כער דינגע, דא היער אים פארלאמענט פֿאָרנע-
הען, וויך דא מיטטעל אונד וועגע דעם קאָרטעש-
קעדרענס אירעגענפֿהרט ווערדען קאָן. מאן
קאָן איהר זא איינרעדען, דאס דא רעגערונג
דא פֿאָליטיק דעם פֿאלקספארטייא, באלד איינע
ליבעראלע, באלד וויעדער איינע אונטערזאָנגע
אונד איך ווייס ניכט, וועלכע העררליכע פֿאל-
טיק בעפֿאלגט.

עס האט דען אנשוי, דאס דא פארלאמענט
מארישע סימאציאָן קיינע קלאָרע, קיינע שטאָל-
דיגע איז, אונד אין דיעזער בעציעהונג בענעהט
ניכט נור דא פֿאלקספארטייא פֿעהלעך, זאָנדערן
אויך דער הערר מיניסטערפֿאָרטייערע. מאן שפֿיכט
פֿאָרטוואָהרענד פֿאן איינער פֿוויאָן (פֿעראייניגונג),
פֿאן דער אויסשוידונג דער פֿאלקספארטייא אויס
דער קאָאליציאָן. דעו מיניסטערפֿאָרטייערע זאָגט
נור וועניג דאפֿיר, דאס דא זאכע נאך רעכטס
אָדער לינקס צור ענטשוידונג קאָממע. דא נא-
ציאָן זיעהט עס ניכט קלאָר, ווער דיעזע רעניע-
רונג בילדעט, ווער זא אונטערשטימעט אונד
וועלכע פֿאָליטיק זא בעפֿאלגט; וויא איהרע שאַפֿ-
פֿונגען, מהאטען אונד אונטערלאסונגען זיין ווער-
דען, דא נאציאָן זיעהט ניכט קלאָר, ווייל יעצט
אין איינער קירכענפֿאָליטישען פֿראגע 24 אבגע-
אָדנעטע דער פֿאלקספארטייא איינע ערקלאָונג
פֿעראַפֿענטליכט האבען, דא אן אונד פֿיר זיך
ניכט בעדייטענד איז, אבער דארויך, דאס זא
פֿאן יענער זייטע קאם אונד אין פֿאלגע פֿעראב-
רערונג ענטשמאנד, אן פֿאָרצייכען דאך ערנסט
איז. דעסחאלב ערלויבע איך מיר, אן דען העררן

מיניסטערפֿאָרטייערען פֿאלגענדע, ציעמליך אלל-
געמיין געהאלטענע אנפֿראגע צו ריכטען:
איז דער הערר מיניסטערפֿאָרטייערע גע-
ניינט, אים אינטערעסע דער קאָנשטיטוציאָנעל-
לען פֿראקוים, דער אנשטאָנדיגען איבליכען פֿאָ-
ליטישען אויפֿפאסטונג ענטשפֿרעכענד, אים איי-
טערעסע דעם געזונדען פארלאמענטאריסמוס אונד
דער קלאָונג דער פֿערוואָרענען פֿאָליטישען לא-
גע איינע איינדייטליכע, האָמאָגענע פארטייא אָדער
מאָרטיאָל צו בילדען אונד דיעזע אללעס מאָנ-
ליכע אויפֿצוביעטען?

דא בערג-ווען אין דערבענט.

אויס דעם לעבען אונד דען זייטען דער
בערג-ווען אין דער רעבנעס (קוי-
קאוו) ווערדען פֿאן איינעם רייזענדען דא נאכ-
שמעהערדען אינטערעסאנטען איינזעהלייטען בע-
ריכטעט:
דא יודען וואָהנען אין איינעם בעזאָנדערען
פֿערטעל דער שאַדט, אין קליינע, ניעדריגען
הויבען, דא צווייטס נור איין איינזעיעס ציימער
ענטהאלטען, דאס נאטירליך אלאס שלאַ, וואָהנ-
שפֿיזע-אונד קינדער-רוים פֿיר דא גאנצע פֿא-
מיליע דיענט. מאָבעל זינד מייסענטהיילס ניכט
פֿאָרהאָנדען; דער פֿוסטבאָדען ערוועטעט מייסענס
אויך דען מיט. דא גאסען אים ווערדען פֿערטעל
זינד אונטערפֿלאסערט, ענג, שמאל אונד אין דער
רעניעצייט גאנצליך אונטערפֿלאסערט.

דא קליידונג דער יודען איז דיעזעלבע
וויא דא דער פֿערזער, אונד נור אן דען שוואר-
צען, ברענגענדען אויגען אונד דען לאנגען באָר-
טען ערקענגט מאן דען יודישען טיפוס. דא מיי-
סטען דיעזער יודען בעשאַפֿטיגען זיך מיט גאַרט-
נערייא, איינע גראָסע אנצאהל אויך מיט מעפֿפֿיכ-
וועבערייא. פֿעראיינעלט ניכט עס אויך קראָמער
אונד האַנדלער אונטער איהנען, אונד ביים פֿיש-
מראנספֿארט ווערדען עבענפֿאללס פֿעלפֿאך יודען
בעשאַפֿטיגט. אין דער לעצטען צייט האבען זא
עס אויך מיט אנדערען געווערבען פֿערוזכט, אבער
זא קאָנגען נור שווער מיט דען פֿערווערן קאָקור-
רירען, ווייל דיעזע נאָך פֿיעל בעדורפֿטיגלעך
זינד אונד דעסחאלב אימער נאָך ביללעך אר-
טען קאָנגען.

אין אללען בערופען זינד איבערענס פֿאסט
אויסשליעסליך דא מאָנעט מהאָטיק; נור אין דער
גאַרטנערייא זינד היע אונד דא אויך פֿרויען בע-
שאַפֿטיגט. דא לאגע דער פֿרויען איז, אייסער-
ליך בעטראכטעט, שרעקקליך. זא לעבען אין
איינעם ווירקליכען שקלאווענ-צושטאנד. גלייך ביא
דער געבורט ווירד דאס מאַדכען פֿאָס פֿאָמער
אונד פֿאן דען ברודערן פֿעראכטעט, הינגעגען
אין קנאכע זעהר געשאַפֿט, ווייל ער שפֿאָטער
דעם פֿאָמער ביא דער אייביט העלפען קאָן
אונד נאך דעסען מאָדע דאס "קדיש" זאגען ווירד.
זא מאַדכען ווערדען גאנץ פֿעריאבלאסטיגט. אל-
לע זאָרגפֿאלט ווירד דען זאָהנען צוגעווענדעט.
ערסט וועגן דאס מאַדכען צוואָלף יאהרע אלא
געוואָרדען איז - דא פֿרויען זינד אין דיעזעם
אלטער שאַן פֿאלליג ערוואכסען - אונד איהר
בעטראגען דעם רופֿע דער פֿאמיליע געפֿאָהרליך
ווערדען קאָנטע, וואס ביא דעם גאַנצליכען מאנ-
געל אן ערציעהונג נור אללעזו בעגרייפֿליך איז,
פֿאָנגט מאן אן, זיך מיט דעם מאַדכען צו בע-
שאַפֿטיגען, איהס איינען מאנן צו זוכען. נאטירליך
ווירד דער מאנן אָהנע וויסען דעם מאַדכענס
פֿאן דען עלטערן אויסגעוואכט. ביידע שוויגער-
עלטערן קאָממען צוזאממען, מאכען איינע "קדיש",
פֿעראַפֿענטליכען אייניגע ניסע, אונד דאס צוואָלף-
יאהריגע מאַדכען ווירד ברויט. עס דאָרף נון מיט
מאָנעטען איבערהויפט ניכט מעהר שפֿרעכען, זא,
זא ניכט איינמאל אנועהען, אויף דער שטראסע
מוסט דאס מאַדכען דאס געזיכט מיט איינעם
קאָפֿטעך פֿערהיללען. וועגן זא צופֿאלליג איה-
רעם צוקינפֿטיגען מאנן בעגעגענטע, זא פֿעריברנט
זא איהר געזיכט נאָך מעהר אונד בלייבט שטע-
הען, ביז דער ברויטיגאם פֿערישווינדעט.

נארישען יודענהייט דען ציגניסמוס פארטאר-
טהיילע.
מאָסטן דיעזער אונד אנדערער שוואַכען
דער אינטערסעללאַציען געאַרנ סמערטשאַניס
האַט ער מיט דערזעלבען דעננאָך דעם ציגניס-
מוס איינען בעדייטענדען דיענסט ערוועזען, דען
היינט ווייסט שאַן גאַנץ אונגאַרן, דאַס דער
ציגניסמוס איבערהויפט עקזיסטירט, וואָסאַן גע-
סמערן נאָך פֿיעלע אין דיעזעס לאַנדע קיינע
קענטניס האַטמען.

פערשיעדענע נייאיקייטען.

• צום רעגירונגס-יובילאַ-
אום) עמפֿאַנג געסמערן זיינע מאיעסטאַט איינע
דעפוטאַציען דער ארמעע. אויף דא אנשפראכע
דעם קריענסמיניסטערס שאַנאַ ייד ערווע-
דערטע דער מאַנאַרך, דאַס אין דען שווע-
רען זאָרגען, דא איזן בעדייקטען, דער
בלקק אויף דא ארמעע איין ליב-
בליק זיא.

• (דיא אנטמיסע מיטען אונד
קאזער ווילהעלם) איין האמבורגער
בלאטט שרייבט: פיר אונס איזט פאן גראַססעס
אינטערעסעס דא שמעללונג דער אנטמיסע מיטען
צום קאזער. דאבייא ערגיבט זיך דען ביא דיע-
זען אנגעבליכען פאכטערן דער קאזערטוייע איין
זעהר בעדענקליכער מאנגעל אן אנהאַנגליכקייט.
זא שרייבט איין אנטמיסע מיטעס בלאטט אַנלאַס-
ליך דער פֿעראַפֿענטליכונג דער אייסערונגען
דעם קאזערס אים "דאילי טעלעגראַף": "יעדע
האַפֿטונג מוסס איין פֿיר אללעמאַל צו גראַבע
געטראגען ווערדען, ווען וויר דען אללערנייעסטען
שמיריך בעטראכטען, דער אין דער נאַנצען וועלט
דאַס גראַססע אויפֿזעהען עררעגט. אויס דעם
ערשטונען ווירד מאן, וויא געוואָהנליך, באלד
צור ענטריסטונג געלאנגען אונד שליעסליך צור
פֿעראכטונג, אָהנע דאַס וויר מאַראַליש בעדעכ-
טיגט זינד, אונס דאַגעגען צו וועהרען. . . . דיא
פֿאַליטיק איזט איינע געפֿאַהרליכע קונסט, וואָרין
דאַס אויפֿטרעטען אונבעגאַבער העלדען געזעצט.
ליך פֿערהינדערט ווערדען זאָללמען, וועס דאַס
טאַלענט צום העלדען פֿעהלט, דער זאָללמע זיך
מיט דעם פֿאַסטען איינער ניעדערערן שמועץ
בענגען, ווען ער דורכאויס מיטשפֿיעלען ווילל.
איין גראַססעס, טיכטיגעס פֿאַלק, דאַס רודיג צו-
זעהט, וויא עס פֿאַן איינעס אונטיכטיגען פֿיהרער
אינס אונגליקק געשפֿירצט ווירד, בעגעהט איינע
זינדע געגען דען נאַציאָנאַלען גייסט, דיא איהם
אויך נאך דעם אונטערגאַנג ניכט פֿערגעבען ווער-
ט.

דען ווירד. - דער בערינדער דעם דייטש-
פֿאַצילען פֿאַרטייא-אַרגאַנס וואורדע נאָך אום
אייניגע גראַדע דייטליכער אונד אנציליכער:
"דער קאזער קאַנן קיינע זעלבסטשאַנדיגע נא-
טור נעבען זיך עטראַגען, אונד דאך ווירד איינע
פֿאַרס געפֿונדען ווערדען מיססען, וועלכע דיא
זייטענשפֿירינגע דעם קאזערס, דער צו ניכטס זאָ
וועניג טאַלענט בעזימט, אַלס צו איינער ערנסט-
האַפֿטען פֿאַליטיק, אייניגעמאַסטען גוטמאַכט
אונד דען פֿרעמדען מאַכטען דאַס רעכטע פֿער-
שטאַנדניס פֿיר דיא זאַכלאַנע בייבריינגט. אונס,
דיא וויר דען מיטעזערען צוואַסטענהאַנג דער דינגע
ערקעננען, איבערראשען אַלל זאָלכע ערשיינונגען
ניכט, וויר וויססען, דאַס עס זאָ קאַממען מוסטע,
אונד וויר זינד אויף נאָך שליסטערעם געפֿאַסט.
וואָ דיא פֿערונופֿט ניכט מעהר צו וואָרטע קאַממט,
דאַ מוסס אונזאַנגליכע פֿערוויררונג פֿלאַמין גריי-
פֿען אונד איין אונטהייל אונס דעם אנדערען געבאָ-
רען ווערדען."

• (מיליטאַר-מאַרשאַל פֿאַרמער)
פֿאַן מיליטאַרישער זייטע ווירד איין ווענער
בלאַטט ערמאַכטיגט, פֿאַלגענדעס מיטצושטיילען:
"אין דען נאַכסטען טאַגען ווערדען צאָהל-
רייכע מיליטאַר-מאַרשאַל פֿאַרמער אונד
אויף דען איינזע באַהנען אונד
שיפֿען ערפֿאַלגען, דיעזע מראַנספֿאַרטע
זינד דארוף צוריקצופֿיהרען, דאַס מאן פֿאַן דער
ערמאַכטיגונג, דיא זיינסס פֿעראַפֿענטליכט וואור-
דע, געברויך מאכען ווירד, אינדעם דיא ערזאַטצ-
רעזערווע, וועלכע אין דען ערסטען טאַגען דיע-
זעס מאַנאַטס איהרען אכטוואָכענליכען דיענסט
בעענדעט האַט, ניכט נאַכהווע געלאסטען ווער-
דען זאָלל, זאָדערען צור ערהאַנגונג דעם פֿרייע-
דענסט-שאַנדעס צום 15. ארמעע-קאָרפֿס גאָך
באַסנייען דיריגירט ווירד, דיא זיינערציטיגע
ערמאַכטיגונג געהט דאָהן, דאַס אים פֿאַללע דער
נאַטהווענדיקייט "דער ערזאַטציערזייטעס-
יאַהרגאַנג אונד דיא דרייא זיינערען ערזאַטציער-
זערווען איינבערווען ווערדען, דיא קריענספֿער-
וואַלטונג ווירד דאַפֿאַן רייכליכען געברויך מא-
כען, אינדעם זיא דען זיינססען ערזאַטציערזע-
וויססען-יאַהרגאַנג, וועלכער איינבערווען וואורדע,
ניכט בעאורלוויבט, זאָדערען צוריקגעבאַהאַלט. צו
איינער בעאורלוויבונג איזט יעדאָך
ניכט דער גערינגסטע גרונד פֿאַרהאַנדען."

• (פֿאַראַג אונד אומגעבונג
אונטער שטאַנדערעס) דיא לע-
בענסגעפֿאַהרליכען אונרוהען צווישען משעבען
אונד דייטשען האבען דיא אַסמערר רעניערונג
פֿעראַנלאסט, איבער פֿראַג אונד מעהרערע בע-

נאַכבאַרטע בעצירקע דאַס שטאַנדערעס
צו פֿערהאַנגען. צוגלייך וואורדען אַללע שטראַס-
סענ-אַנזאַמלונגען אונד דאַס טראַגען פֿאַן אב-
צייכען שמרענג פֿערכאַטען. - דער ווענער
שאַרפֿריכטער האַט בעפֿעהל ערהאַלטען,
זיך נאך פֿראַג צו בענעבען, אונד איזט אויך
שאַן דאַרט איינגעטרעפֿען.

• (איטאַליען אונד אַסמער-
רייכ-אונגאַרן) דיא בעראטהונג אין
דער איטאַליענישען קאַממער
איבער דיא באַסנייע פֿאַראַגע וואורדע
געסמערן פֿאַרמעזעצט, וואָבייא דעפוטירטער
דעמאַריניס ערקלאַרעט: מאן איבערזע-
הע אין דיעזער בעראטהונג צווייא הויפט-פונקטע,
וועלכע דיא גרונדלאגע דער האַלטונג אַסמער-
רייכ-אונגאַרנס אין דער באַסניי-
שען פֿאַראַגע געבילדעט האבען. ערסטענס
האַבע אַסמעררייכ-אונגאַרן זייט דעם בערלינער
פֿערטראַגע באַשניען ווירדיש אונד פֿאַליטיש אַלס
איינען טהייל דעם רייכעס בעטראכטען; צוויי-
טענס האבע אַסמעררייכ-אונגאַרן נעמאַלס צוגע-
לאסטען, דאַס איינע אַננעקסיאָן באַשניענס צום
גענענשאַנדע פֿאַן פֿערהאַנדלונגען מיט איטאַליען
אויף גרונד פֿאַן געביעטס-אַבטראַגענונגען געמאַכט
ווערדען קאַנטע. גראַף ראָבילאַנט (דער
איינטיגע איטאַליענישע מיניסטער דעם אייסערען)
האַבע פֿאַר ערנייערונג דעם דרייבונדעס פֿערוכט,
אַסמעררייכ-אונגאַרן צור געוואָהרונג פֿאַן געביעטס-
ענטשאַרונג אן איטאַליען פֿיר דען פֿאַללע דער
אַננעקסיאָן באַשניענס צו בעשטיממען, דאך אָהנע
ערפֿאַלג. עס זיינע דאַמאַלס אייניגע אַנדערונג-
גען אין דיעזעס זיינע אן דעם דרייבונד-
פֿערטראַגע פֿאַרענעקאַמען וואָדען, אבער אַס-
מעררייכ-אונגאַרן האבע ניכט וואָללען, דאַס מאן
פֿאַן טרייעס אַלס איינער ענטשאַרונג פֿיר
דיא אַננעקסיאָן באַשניענס שפֿיעכע. רעדנער ער-
קלאַרעט ווייטער, דיא פֿאַליטיק איטאַליענס מיסע
מיט בערוקקייטסונג דיעזעס אונטערשייט-
מערליכען פֿאַראַגאַממ אַסמער-
רייכ-אונגאַרנס געפֿיפֿט ווערדען, קאָ-
נער ניכט איינע לאַנגע דאַרשטעללונג דער פֿאַר-
נישען פֿאַנע אונד שליעסס: "פֿאַהרען וויר פֿאַרמ,
איין עלעמענט דעם פֿרייערענס אין איראַפֿאַ
צו זיין בלייבען וויר טרייא דעם דריי-
בונדע אונד דעם מיטשפֿיעלען-אַיבעראיינ-
קאַממען, וועלכעס אונזערע בעציעהונגען צו דען
אַנדערען מאַכטען זאָ אויסגעצייכענט געשטאַלטעט
האַט" (לעבאַהאַפֿע צושטימונג). - היינט ווירד
דיא דעבאַטע פֿאַרטגעזעצט.

פֿיעלליכע האַטע אַדאַפֿה דער אַללערדינגס ניכט זעהר
האַפֿליכען אויפֿפֿאַרדעיונג ראַדוואַנערס פֿאַלגע געלייסטעס,
ווען דיעזער ניכט הינענעטיג האַטע:

"דיא האבען דאַס געשען איבערנאַמען. . . אונד
מיד איהר וואָרט נענעבען, עס אַנזענעמען. . . אַך ווינשע,
דאַס אויססער איהרער ברויט. . . קיין מענש אויף ערדען
ערפֿאַהרע, וואס דאַס פֿאַקטע ענטהאַלט. . ."
נון שיען עס אַדאַפֿה אונ-אַבוייליך נאַטהווענדיג, דאַס
פֿאַקטע צו אַפֿען; ער הויכשטיט דען בינדפֿאַדען, דער
דאַסוועלכע צוואַסטענהויטעל, ענטפֿערנטע דען אומשלאַג אונד
ערקאַנטע אין זיינעם אינהאַלטע שטאַטספֿאַפֿיערע, וועלכע
נאָך זיינער אָבערפֿאַלליכען שאַטצונג איינען ווערט פֿאַן
נאַהעצו דריימאַלונדערשטשווענד גולדען בעדייטענען.
איינען פֿאַמענט בלויב אַדאַפֿה פֿאַר ערשטונען שטאַר;
קאַנטע עס דאך יעצט קייס נאָך איינעם צווייפֿעל אונטער-
ליענען, דאַס ער עס מיט איינעם וואַהנינגען צו סחון האַט-
טע, אבער וויא זאָללשע ער אין דיעזעס איינענטיגליכען
פֿאַללע אַס ריכטיגסטען פֿאַרנעהען? זאָללשע ער, וואס ער
אַס ליעכטסטען געטהאַן האַטע, דיא אַנאַהטע זאָפֿאַרט פֿער-
וויינערן אונד דאַס ווערטפֿאַללע פֿאַקטע אין דען האַנדען
דעם גייסטענעשטאַרטען צוריקקלאַסטען? דאַס שיען דאך
אַללצו געפֿאַהרליך; דער איררויניגע קאַנטע, דוּך דען
ווידערשפּירן נאָך מעהר נערייזט, אויף דיא אידעע פֿער-
פֿאַללען, דיא פֿאַפֿיערע אין דען געווייזענען אַפֿען צו ווערען
אונד זאָ אין איינער סעקונדע איין גראַססע ערמאַנגען צו
פֿע-ניכטען.

(פֿאַרטעצונג פֿאַלגט.)

פֿאַללעטאָן.

איינ געדענק-טאג.

- איינע וואַרע יודישע ערזאַהלונג. -
(24. פֿאַרטעצונג.)

אַדאַפֿה בליקטע פֿערוואַנדערט אויף, שאַן דיא איינ-
לאַדונג היינריכט, זיינען פֿאַטער אַס ערסטען טאַגע נאָך בע-
זייטונג דער לעבענסגעפֿאַהר צו בעווען, האַטע זיין בע-
פֿרעמדען וואַנערופֿען, דאַס דוּך דיא עררענונג, אין וועלכער
דער קראַנקע זיך בעפֿאַנד, דוּך דיא אונגעוואָהנטע אַרט צו
שפֿרעכען אונד פֿאַר אַללעם דוּך דיא אייגענטימליכע ביטטע
נאָך געשטיינערט וואורדע.
ערסט נאך קורצעם בעדענקען ערווידערטע ער, אינדעם
ער זיך צו איינעם לאַכעלן צוואַנג:
"רעגען זיא זיך ניכט נוטצלאָן אויף; צו איהרער בער-
היונג זיא איהנען דיא פֿערויכערונג נענעבען, דאַס אַך איהרע
אויפֿמערקזאַמקייט ניכט צוריקקוויינען, זאָדערען מיט הערצל-
כעס דאַנקע אַננעהמען ווערדען."
"גוט!" ריעף ראַדוואַנער; "אַך האבע איהר וואָרט אונד
דאַס דאַרף איין עהרענמאַן אונטער קיינען אומשטאַנדען ברע-
כען. . . היער איבעררייכע אַך איהנען מיט הערצליכען
גליקוונישען מיין האַכצייטסגעשענען."
בייא דיעזען וואָרטען צאָג ער אונטער דער כעסט-
דעקקע איין אומפֿאַנרייכעס פֿאַקטע הערפֿאַר אונד רייכטע
עס אַדאַפֿה.

דיעזער בליקטע דאַס זאָדערבאַרע געשענען, דאַס איהם
נאָך דאַצו אין זאָ אונגעוואָהנליכער ווייזע איבערגעבען וואורדע,
בעדערעדטע אן.

דאַס גערינגע נעוויכט דעסוועלכען שיען צו זיינעם נראָ-
סען אומפֿאַנגען אין קיינעם פֿערהאַלטניססע צו שטעהען, דיא
אַרט דער פֿערפֿאַקקונג, פֿאַר אַללעם אבער דיא צאַהלרייכען
זיענעל שיענען אויף איינען אונגעוואָהנליכען צווייפֿעללאָן
ווערטפֿאַללען אינהאַלט צו דייטען,

דער נאַנצע פֿאַרגאַנג וואורדע איהם אימער פֿיינליכער
אונד ראַטהוועלהאַפֿטער, זאָ דאַס דער געדאַנקע אין איהם
אויפֿצוקוקטע, אָב ער ניכט איינעם וואַהנינגען ענטנעאיבער-
שטעהע, בייא דעם דיא פֿורכטבאַרן אויפֿרענונג אונד דיא אין
איהרעם געפֿאַלעטע אויפֿגעטרעטענע קראַנקהייט איינע גייסטעס-
שטאַרונג ערזייגט האַטע.
פֿאַר אַללעם היעלט ער עס פֿיר געבאַטען, דען אינ-
האַלט דעם פֿאַקטעס קעננען צו לערנען, אונד שאַן צאָג ער
אין פֿעדערעסטער אויס דער טאַשע, אום דאַסוועלכע צו אַפֿע-
נען, אַלס ראַדוואַנער איהן אַנערדעטע:

"וויינען זיא דאך ניכט זאָ ניינייעריג; זיא ווערדען צו
היוזע מעהר צייט פֿינדען, מיין געשענען נאַהער צו בעטראַכ-
טען. . . עהנען זיא יעצט מיט נאַטט; . . . זיא. . . גע-
הען זיא; . . . אַפֿען געשטאַנדען, אַך האבע מינע קראַפֿטע
דאך איבערשאַפֿט. איהר בעוּך האַט מיך אונטען ערפֿייט,
אבער אויך זעהר אַננערויפֿען. . . אַך מאַכטע יעצטע נערן
רוהען. . . מאַכטע אַלליין זיין; פֿערלאסטען זיא מיך יעצט
געפֿאַלליכט; אַך ווערדע מינע וואַרטערין רופֿען. . . גע-
הען זיא מיט נאַטט!"